

כ"ג בתמוז, תשע"ז, 17.7.2017

גיליון מס' 568

פרשת מטות מסעי

בלי נדר?

מאת יצחק ליקסנברג, מירב

פרשתנו פותחת בעניין הנדרים: וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רֵאשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה': אִישׁ כִּי יָדַר נֶדֶר לַה' אוֹ הַשְּׁבַע שְׁבַע לְאָסֵר אֶסֶר עַל נַפְשׁוֹ לֹא יַחַל דְּבָרוֹ כְּכֹל הַיֵּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה.

אי אפשר שלא לפתוח בדבריו של החתם סופר שאומר שלא לחינם הפנייה מופנית אל ראשי המטות. כל אדם מצווה לקיים את נדרו, אבל על המנהיגים לזכור שאפילו הם צריכים לקיים הבטחות...

בבריאת האדם (בראשית ב, ז) נאמר: וַיִּצְרָה ה' אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם עֹפֶר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נְשֵׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה. את הביטוי "נפש חיה" מתרגם שם אונקלוס "רוח ממללא". כוח הדיבור הוא מאפיין מרכזי במהותו של האדם, ואכן זהו התואר של מדרגת האדם מעל לדומם, לצומח ולחי - "מדבר".

האם הנדר הוא חיובי או שלילי? מהפסוקים בקהלת (ה, ג-ה) לא ברור האם עדיף לנדור ולשלם, או שמא עדיף להמנע מנדרים בכלל? כְּאֲשֶׁר תִּדְרַר נֶדֶר לְאֱלֹקִים אַל תִּאָחֵז לְשִׁלְמוֹ כִּי אֵין חֶפֶץ בְּכִסְיִים אֶת אֲשֶׁר תִּדְרַר שְׁלָם. טוב אֲשֶׁר לֹא תִדְרַר מִשְׁתַּדּוֹר וְלֹא תִשְׁלָם. אַל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ לְחַטִּיא אֶת בְּשִׁרְךָ וְאַל תֹּאמֶר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי שָׁנְגָה הִיא לְמָה יִקְצַף הָאֱלֹקִים עַל קוֹלְךָ וְחַבֵּל אֶת מַעֲשֶׂה יְדִידֶךָ: ואכן במסכת נדרים (ט ע"א) חולקים התנאים בפירוש הפסוקים: "טוב מזה ומזה שאינו נודר כל עיקר, דברי ר' מאיר. רבי יהודה אומר: טוב מזה ומזה נודר ומשלם".

בחסידות ובקבלה מוסבר שהדיבור הוא אחד משלושת 'לבושי הנפש', אחד מהכוחות השונים, שבאים לידי ביטוי במחשבה, בדיבור ובמעשה. כשם שהבגד הוא חיצוני לאדם, ומבטא משהו בבחירתו של הלוּבש, כך המחשבה, הדיבור והמעשה משמשים 'לבושים' לנפש האדם ומבטאים אותה. מבין שלושת הלבושים, המחשבה היא פנימית יותר, המעשה הוא כמובן הכי חיצוני, ומרגע שנעשה - נותק הקשר בינו לבין העושה, ואילו הדיבור הוא מימד אמצעי-מקשר בין המימד הפנימי הכמוס לבין המימד החיצוני המעשי.

בפרשתנו אנו לומדים שיש כוח בדיבורו של האדם. הדיבור מסוגל ליצור מציאות של קדושה שאנו מצווים לא לחלל, "לֹא יַחַל דְּבָרוֹ". הרב קוק (עין איה שבת א, ריג) מסביר שכאשר אדם נודר, הדבר נובע ממקום רגשי עמוק ונעלה. "הנדרים הם פונים לצד קדושת הרגש. מצד תגבורת רגשי הקדושה, היראה, העבודה ויתר כל הרגשות הטובים, ימלא לב האדם להיות נודר נדר. אמנם הוא מזהר שלא יחל דברו, על האדם לידע את הערך הטוב שיש לרגשי קודש כשהם מתנהלים יפה, וחלילה לזלזל בהם." זה כנראה המקור לסוגי הנדרים שחז"ל ראו באור חיובי, ואף המליצו לעשותם. המשנה באבות (ג, יג) אומרת: "נדרים סייג לפרישות". ופירש הרע"ב שם: בזמן שאדם מתחיל בפרישות ומתיירא שלא יעבור, מקבל עליו בלשון נדר שלא יעשה כך וכך, ועל ידי כן הוא כובש את יצרו.

אולם דווקא בגלל מקורו הרגשי של הנדר, עולה גם החשש הגדול שהנדר לא יקוים. חז"ל גם מתבטאים במספר מקומות בחריפות כלפי הנודרים, מכנים אותם רשעים, ומשווים אותם לבוני במות. גם כלפי הנודר נזירות מושמעת ביקורת: "לא דיך במה שאסרה תורה, אלא שאתה אוסר על עצמך דברים אחרים?"

גם הרב קוק (במאמר אורות המצוות, שמן רענן ח"א, עמ' שלד) מתייחס לשאלת הנדר ונחיצותו ומבאר: "זמני ההתרוממות של הנפש אינם תמידיים, והם דומים ללהט החרב המתהפכת כדברי הרמב"ם במורה נבוכים, ועל כן ראוי שבעת היותם ישאירו אחריהם רושם לזמן הבא אח"כ, וזהו יסוד הנדרים בכללם, הטובים שבהם, להמשיך כח הקיום המעשי באורח הקבוע של החיים". האדם יודע עליות וירידות רוחניות בחייו. כשאדם נמצא במצב של התרוממות הנפש, כדאי שיעשה משהו שימשיך וייקבע את התחושות הללו בחייו. זהו תפקידו של הנדר. כידוע ישנן 2 אפשרויות להתרת נדר - חרטה ופתח. בחרטה האדם מתחרט על הנדר והוא מבוטל מעיקרו, ואילו בפתח אין חרטה על עצם הנדר אלא שמתברר שלא היו ידועים כל הנתונים ומכאן הפתח להתרה. הרב קוק מסביר שישנם מצבים "מזוייפים" בהם האדם משלה את עצמו שהוא במקום נעלה, למרות שבפועל הדברים לא כך. במצב כזה הנדר בטל ומבוטל מעיקרו. לעומת זאת, ישנם מצבים בהם הנדר בא ממקום טהור ואמיתי, אלא שאין בכוחו של האדם להחזיק לאורך זמן במתח רוחני שכזה, זהו נדר חיובי, אלא שניתן למצוא פתח ולהתירו. "אמנם עם ההתרוממות יוכל לפעמים להיות נלווה איזה יסוד זר דמיוני, והחיים עצמם מבררים אח"כ את ערך הסיג שבו, ע"כ צריך מקום להתרת נדרים ע"פ חכם. אמנם לפעמים התכונה שממנה הנדר נובע היא טובה ולא דמיונית, אבל אין החיים יכולים להתמיד במעלה זאת מפני שפלותם, על שני אלה הסוגים יתחלקו ההתרות, בפתח על האחרון ובחרטה על הראשון." אם כך, נראה שיש הבדל בין נדר שנובע ממקום עמוק שמגלה רגש פנימי של שאיפה אל הקודש, לבין נדר הנובע מתוך פיזיות והתרגשות רגעית. נדר כזה ודאי פסול.

המדרש (במדבר רבה כב,א) אומר: אמר להם הקב"ה לישראל לא תהיו סבורים שהותר לכם להשבע בשמי, אפילו באמת אין אתה רשאי להשבע בשמי אא"כ יהיה בך כל המדות האלו: את ה' א-להיך תירא שתהא כאותן שנקראו יראי א-להים ... ואותו תעבוד אם אתה מפנה עצמך לתורה ולעסוק במצות ואין לך עבודה אחרת ... ובו תדבק ... אם יש בך כל המדות האלו אתה רשאי להשבע ואם לאו אין אתה רשאי להשבע. ואכן להלכה נפסק (שו"ע י"ד רג) שצריך ליזהר שלא לנדור שום דבר, וודאי שלא להיות רגיל בנדרים, וכנראה שהפתרון נעוץ בדברים בהם פתחנו. התורה מפנה את פרשיית הנדרים אל ראשי המטות, מנהיגי העם. רק אנשי המעלה שהם אנשי הקודש הדבקים בה' בכל מאודם, הם אלה שראויים ומסוגלים לנדור.

יצחק ליקסנברג, חבר קיבוץ מירב, נשוי לרחל, אב לשמונה וסבא של אלקנה.
מחנך ומורה בבית ספר שק"ד בשדה אליהו.

דף פרשת שבוע של הקיבוץ הדתי מופיע באתר הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il
כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il
ולרשום [subscribe](#) בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב [unsubscribe](#) בשורת הנושא.
תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il